

Tobias Ljungvall

Lukanomics: diktaturens ekonomi

Lukanomics: Diktaturens ekonomi
Tobias Ljungvall
Stockholm, september 2016

Producerad av Östgruppen för demokrati och mänskliga rättigheter
www.ostgruppen.se
info@ostgruppen.se

Omslag och formgivning: Jon Fridholm

Rapporten är gjord med finansiellt stöd från Forum Syd

Innehåll

<u>Inledning</u>	5
<u>Arbetet i ideologi och verklighet</u>	5
<u>Parasiternas återkomst</u>	6
<u>Gratis arbetskraft!</u>	8
<u>Kontraktсанställningar</u>	11
<u>Träförädlingsindustrin och dekret 9</u>	12
<u>Fackförbundens ställning</u>	12
<u>Arbetsanatorier för missbrukare</u>	15
<u>Tvångsarbete i fängelserna</u>	16
<u>Tvångsplacering efter högskoleexamen</u>	17
<u>Kritik från FN-systemet</u>	18
<u>De fria marknadshandlarna</u>	18
<u>Brottaroligarken</u>	20
<u>Skumma affärer och fängslade affärsmän</u>	22
<u>Utrensning av röda direktörer och gangsters</u>	25
<u>Vapenhandel</u>	26
<u>Från fånge till kolchoschef</u>	27

Inledning

Sedan sovjettiden är Belarus ett industriland och ett jordbruksland. Smeknamnet för belarusier – eller öknamnet, beroende på hur man ser det – är *bulbasji*, potäter. Men jordbruket är ineffektivt och beroende av statligt stöd. Också industrierna är föråldrade och kan i hudsak bara exportera till den mindre kräsna ryska marknaden, inte till sina västliga grannar. De slösar med energi, vilket gör dem beroende av subventionerad rysk gas.

Sovjetunionens upplösning 1991 innebar en liberalisering av det belarusiska samhället, inte bara politiskt utan även ekonomiskt. Mindre statsföretag och delar av servicesektorn privatiserades, liksom vissa banker. Entreprenörer startade nya verksamheter.

Aljaksandr Lukasjenkas seger i presidentvalet 1994 satte stopp för den utvecklingen. Omkring 80 procent av ekonomin är fortfarande i statliga händer och utländska investeringar lyser med sin frånvaro. Banker åternationaliserades och staten står nu för 75 procent även av den sektorn. Detta är bakgrunden till den samhällsekonomiska modell som skissas här. Det är en modell som präglas av korruption, intriger och rättsligt godtycke. Det är också en modell som är mycket auktoritär, vilket slår igenom i synen på arbete.

Arbetet i ideologi och verklighet

Arbetet gavs i Sovjetunionen ideologiska övertoner som vida överträffar inslagen i dagens svenska samhällsdebatt. Detta var förstås inte enbart negativt. Redan i 1936 års författning, tillkommen inför den värsta stalinrepressionen, fanns till exempel rätten till arbete inskriven. När en ny sovjetisk konstitution antogs fyrtio år senare hade denna rätt utvidgats, och något liberaliserats, till en rätt att inte bara arbeta utan även att få utbildas och själv välja sitt yrke. Men den sovjetiska staten var förstås långt ifrån någon rättsstat. Arbetet var mindre ett sätt att ge människor makt över sin vardag, och mer ett sätt att disciplinera och kontrollera dem.

I dagens Belarus ges arbetet fortfarande en upphöjd roll. Det sker i politiska tal och i evenemang likt den årliga skördefesten Dazjynki. Då rustas en utvald ort upp och föräras ett besök av presidenten.

Officiellt är arbetslösheten också låg. 2012 var den till exempel bara drygt en halv procent. Men då räknas bara de som är inskrivna vid arbetsförmedlingen. Eftersom en sådan inskrivning medför obligatorisk samhällstjänst upp till tio dagar i månaden – och eftersom arbetslöshetsersättningen inte motsvarar mer än en sjättedel av existensminimum – är det förstås många som avstår från att skriva in sig. En undersökning samma år visade att den faktiska arbetslösheten var närmare tio gånger så hög, 5,1 procent – eller drygt en kvarts miljon människor. Räknar man dessutom med den deltidsarbetslöshet som följer av de tillfälliga och ganska vanliga produktionsstoppen, så blir siffran förstås högre.

I verkligheten torde den alltså vara jämförbar med marknadsekonomier som exempelvis den svenska. Här står ju visserligen arbetet i fokus för samhällsdebatten, men någon sovjetisk illusion om nästan noll arbetslöshet är svår att finna. Vidare hör det till bilden att över en miljon av Belarus invånare periodvis åker utomlands för att arbeta. Det är ett fenomen som också mer påminner om grannarna Polen och Baltikum än om ett skönmålat sovjetiskt förflutet.

Parasiternas återkomst

I stället för att erkänna problemen med arbetslöshet har Lukasjenka-regimen på senare tid återuppväckt ett annat sovjetiskt angreppssätt i frågan. Man talar om de som officiellt står utanför arbetsmarknaden som parasiter. Parasiter, *tunejadtsy*, var vad man i på sovjettiden kallade dem som inte arbetade. Utpekandet av sådana var ett viktigt tema i ideologin.

Redan Lenin hade under revolutionens inledningsfas sagt att man lokalt gärna fick ta till vilka medel man ville mot parasiterna – från att tvinga dem att städa latriner till att skjuta var tionde av dem. I den nationalsång Sovjetunionen sedan hade fram till andra världskriget

– och som var en tillspetsad version av Internationalen – sjöng man också att *bara vi världens arbetare, arbetets väldiga armé, har rätt att äga jorden, men parasiter – aldrig!* Bara den som livnärde sig på vanligt arbete räknades som riktig samhällsmedborgare. I konstitutionen från 1936 slog också artikel 12 fast: Arbete är i Sovjetunionen en plikt och hederssak för varje arbetsför medborgare, enligt principen: den som inte arbetar, äter inte.

På 1950-talet började man gripa luffare i ganska stor skala, och 1961 infördes den parasitlag som skulle gälla till Sovjetunionens upplösning. Den var visserligen riktad mot just luffare och tiggare – två grupper som inte är väl sedda i något samhälle – men också mot vad man kallade annan parasitär livsföring. Som sådan räknades att undvika eller leva på inkomster från annat än samhällsnyttigt arbete under en period av fyra månader på ett år. Samhällsnyttigt var förstas bara sådant arbete som staten hade godkänt. Därför kunde lagen drabba exempelvis en ingenjör som lämnat jobbet och i stället försörjde sig på kaninuppfödning, eller en brandman som började leva på frukt- och grönsaksodling. Alltså sysselsättningar som i varje annat samhälle skulle ha betraktats som hederliga.

Samhällsparasiten i fråga skulle i första hand tilldelas en varning. Men om vederbörande inte rättade in sig i ledet kunde han förvisas till en annan ort och sättas i tvångsarbete i upp till fem år.

I dagens Belarus har utvecklingen alltså börjat röra sig bakåt i det här avseendet. En startpunkt var sommaren 2013 då premiärministern Michail Mjasnikovitj höll ett tal inför ledningen i Mahiljoulänet. Mjasnikovitj uppgav att det i hela landet fanns 445 000 arbetslösa människor som inte bidrog till landets ekonomi men som ändå drog nytta av välfärden. Ett sätt att komma åt problemet, menade han, var att införa en särskild skatt för dessa. Även Minsks borgmästare ville göra något åt det förmodade problemet genom att tvinga de sysslolösa att hålla rent på stadens gårdar och klippa dess gräsmattor.

Liknande tongångar hördes också i parlamentet där en ledamot sa att "sådana exempel på parasitism finns överallt, i varje region, och inte

bara bland zigenare". Att romerna nämns i sammanhanget är kanske inte så överraskande med tanke på deras marginalisering även i andra östeuropeiska länder. Men deras antal uppskattas i Belarus inte vara mer än femtio till sextio tusen, en halv procent av befolkningen, långt mindre än Rumäniens och Bulgariens 5-10 procent. Talet om parasiter i Belarus handlar alltså om något helt annat.

Följande år presenterade inrikesministeriet ett åtgärdsförslag, för vilket president Lukasjenka uttalade sitt stöd. "Vill ni återinföra begreppet parasiter så gör det", sa han då. "På alla sätt vi kan och förmår måste vi tvinga dessa människor att arbeta!"

Från olika håll kom så rapporter om att polisen börjat arbetet med att identifiera lokala parasiter. Och i april 2015 undertecknade Lukasjenka Dekret nummer 3, "Om motverkan av socialt beroende". Detta stipulerade att de som under ett halvårs tid varken arbetat eller varit inskrivna vid arbetsförmedlingen skulle betala en särskild skatt motsvarande drygt tvåtusen kronor, annars ska de straffas med böter eller eller administrativ arrest och samhällstjänst. Huruvida dekretet får fler människor att ansluta sig till arbetsmarknaden är än så länge oklart. Sannolikt är det ett repressivt slag i luften. På den lilla orten Kruhlaje, till exempel, samlades lokala och regionala tjänstemän efter dekretets utfärdande till konferens. Man fann då att medan det i Kruhlaje bodde hela trettonhundra parasiter så hade den lokala arbetsförmedlingen inte mer än 32 jobb att erbjuda.

Gratis arbetskraft!

Den sovjetiska synen på arbete blir synlig även i andra sammanhang. Ett exempel är när hemlösa missbrukare (en mycket mindre samhällsgrupp än "parasiterna") tvingas delta i renhållningsarbete. Den oberoende (och utlandsbaserade) tv-kanalen Belsat rapporterade vid ett tillfälle om hur polisen hade genomfört en räd mot en plats i Homel, där dessa brukar samlas, och hur man bussat dem till en park som de fick ställa i ordning. De som tvingades delta i arbetet var klivna till tilltaget. Somliga uppskattade att få te och mat, någon uppgav att han varit på väg till sitt vanliga arbete på marknaden när han fångats

in av polisen, och en kvinna ifrågasatte att hon tvingats följa med trots att hon gick med kryckor. Av kommentarerna framgick också att hälften av dem på samlingsplatsen hade lyckats fly när polisen dök upp.

Även studenter utnyttjas till arbete i framförallt jordbruket. Vanligast är kanske att hjälpa till med potatisskörden men även andra arbetsuppgifter förekommer, som murning och enklare byggarbete. Också värnpliktiga används till liknande uppgifter, särskilt de som tjänstgör i transportenheter, och det på ett sätt som inte regleras i lag. Tröskeln är i Belarus helt enkelt ganska låg för att kommendera människor i beroendeställning till olika tillfälliga arbeten.

Ett alternativt angreppssätt är ett som i februari 2015 rapporterades från ovan nämnda Kruhlaje. Orten skulle följande höst arrangera skördefestivalen Dazjynki. Eftersom kostnaden för att skapa en presentabel fasad – rensa vägkanterna från buskar, beskära träderna i stadsparken och riva gamla övergivna hus – vida översteg tillgångarna så utlyste kommunstyrelsen "Det oavlönade arbetets dag". De lokala företagen skulle sätta in alla lönepengar för den dagen på ett särskilt festivalkonto.

Ett liknande exempel rapporterades vid samma tid från gruvstaden Salihorsk. Där hade man under många år misslyckats med att färdigställa en ny rysk-ortodox kyrka. (Möjligen berodde detta på att prästen, tillsammans med lokala tjänstemän, hade förskingrat byggpengarna.) Efter beslut i kommunfullmäktige utfärdades nu ett cirkulär till stadens organisationer och företag där de varje månad ålades att avsätta 1 procent av sina anställdas löner till kyrkobygget. Den här sortens extra beskattning brukar i Belarus beskrivas som "frivillig-obligatorisk" och vilar enligt människorättsförsvarare på tveksam rättslig grund.

Men sitt kanske tydligaste uttryck får den sovjetiska arbetstraditionen i de så kallade "subbotniki".

Begreppet kommer av ordet för lördag, subбота. Det syftar på en massiv mobilisering av arbetskraft på lediga dagar som myndigheterna

ibland utlyser. Liksom ovan finns det oftast, om inte alltid, ett formellt inslag av frivillighet – men i praktiken är det svårt för den enskilde att säga nej. På en nationell subbotnik i april 2013 deltog exempelvis majoriteten av landets arbetskraft, över en tredjedel av befolkningen. Liknande nationella arrangemang hålls i april varje år.

Därutöver förekommer också att lokala myndigheter utlyser egna subbotniker. Det innebär att en enskild arbetstagarare kan tvingas arbeta gratis flera lördagar under ett och samma år, ibland flera gånger på en månad. Det kan handla antingen om att städa och ordna till den lokala närmiljön, eller om att utföra sitt ordinarie arbete – men då på en lördag och utan lön. Lönen går till de offentliga utgifterna på antingen nationell eller lokal nivå. I regel används pengarna till något särskilt utvalt ändamål: hälsoresor för barn i radioaktivt nedsmittade områden, insamling till ett nytt kyrkobygge, en ny ambulans på orten, eller, som var fallet i den nationella subbotniken 2012, uppförandet av ett nytt museum för "Det stora fosterländska kriget". Även vid sådana nationella subbotniker får de lokala myndigheterna behålla hälften av pengarna som de lyckas samla ihop.

Formerna för subbotnikerna regleras i ett antal presidentukaser och fenomenet är numera intimt förknippat med Lukasjenkas styre. Ursprunget är dock, även här, sovjetiskt. Det började 1919, under pågående inbördeskrig, med att några röda järnvägsarbetare åtog sig extra arbetspass och reparerade lok nätterna mellan lördagar och söndagar. Året därefter utlystes den första officiella subbotniken där Lenin själv deltog. Under 1930-talet blev så subbotnikerna mer institutionaliserade, och mindre frivilliga. På de flesta håll försvann företeelsen i och med Sovjetunionens upplösning, men förutom i Belarus lever den kvar även i Uzbekistan.

Att arbetslördagarna väcker måttlig folklig entusiasm framgår kanske av premiärminister Mjasnikovitjs uttalande i samband med den nationella subbotniken 2013. Då utlovade han hårdare krav från regeringens sida, så att evenemangen inte urartade till en lättsam helgpromenad med kvast i hand.

Kontraktsanställningar

Medborgarnas plikt att arbeta motsvaras i Lukasjenkas samhälle inte av någon ömsesidig anställningstrygghet. 2004 inleddes nämligen en massövergång från tillsvidareanställningar till tidsbegränsade kontrakt.

Den rättsliga grunden hade lagts fem år tidigare. Ett presidentdekret och nya arbetsrättsliga regler stipulerade då att en tillsvidareanställning – om det fanns objektiva produktionsrelaterade skäl för detta – kunde övergå till en tidsbegränsad. Den anställde kunde tacka ja eller bli avskedad med två veckors avgångsvederlag.

När reglerna väl började tillämpas var det dock inte utifrån produktionsrelaterade motiv. I stället var det en statsinitierad, landsomfattande kampanj. Även läkare och lärare, vars arbete ju normalt präglas av stabila produktionsbehov, drabbades av den nya ordningen. Formellt kunde de nya kontrakten vara på upp till fem år, men för de flesta kom det att handla om anställningsavtal på mellan ett och tre år. I dag uppskattas 90 procent av alla anställningar bestå av sådana här korttidskontrakt, även om just läkarna och lärarna sedan en ändring 2010 kan beviljas längre avtalsperioder.

Huruvida avskaffandet av tillsvidareanställningar ökat produktiviteten må vara osagt. En tydlig konsekvens är dock att arbetsgivarna lättare kan göra sig av med obekväma anställda. Man behöver nämligen inte uppge några skäl för att inte förnya ett kontrakt som går ut. Denna möjlighet används mot anställda som engagerar sig i den oberoende fackföreningsrörelsen, och ibland även mot sådana som är aktiva i oppositionella politiska partier. Även om de senare fallen sannolikt inte är så väldigt många räcker de för att statuera exempel.

Träförädlingsindustrin och dekret 9

Det hittills mest auktoritära inslaget på den belarusiska arbetsmarknaden var nog Lukasjenkas dekret nummer 9, utfärdat i december 2012. Mot bakgrund av dittills misslyckade försök att modernisera träförädlingsindustrin, trots stora investeringar i denna, ville man genom dekretet ge företagen större makt över sina anställda. Dessa skulle inte längre få säga upp sig utan godkännande från arbetsgivaren.

Samtidigt infördes ett nytt kompenstationssystem: de anställda skulle jämte sin vanliga lön få en månatlig bonus vars storlek arbetsgivaren ensidigt bestämde. Sådana bonusar kanske kan tyckas vara en förmån. Men den som slutade utan medgivande – och den som blev uppsagd av arbetsgivaren – var tvungen att inom en månad betala tillbaka all erhållen bonus. Misslyckades man med detta (vilket var sannolikt om man arbetat en längre tid i bonussystemet) skulle man dömas till tvångsarbete vid samma företag tills skulden var reglerad.

Dekretet omfattade nio träförädlingsföretag i Barisau, Vitsebsk, Homel, Ivatsevitjy, Masty, Retjytsa, Babrujsk, Mahiljou och Mazyr.

Det väckte protester inte bara från den oberoende fackföreningsrörelsen i Belarus, utan även internationellt. Arbetsgivarna tycks också ha dragit sig för att tillämpa det. I maj 2016, inför att en regeringsdelegation skickades till den internationella arbetsorganisationen ILO:s konferens, valde så Lukasjenka att ogiltigförklara dekretet.

Fackförbundens ställning

2001 ställde Fackföreningsfederationens ordförande Uladzimir Hantjaryk upp i presidentvalet. Federationen är den belarusiska fackliga landsorganisationen, officiellt med över fyra miljoner arbetstagare ingående i de olika medlemsförbunden. Det är nästan alla som arbetar i Belarus.

Oppositionen ställde sig bakom Hantjaryks kandidatur. Förhoppningen var förstås att kunna använda fackföreningsfederationens räckvidd för att mobilisera väljarna mot Lukasjenkas styre. Riktigt så blev det inte. Visserligen fick fackordföranden 16 procent av rösterna enligt det officiella resultatet, och i verkligheten kanske det dubbla. Under auktoritära förhållanden är det ett hyfsat valresultat. Men det var i mycket liten utsträckning de officiella fackförbundens förtjänst. Viktigare var oppositionens kampanjinsatser samt, förstås, att en ganska stor del av befolkningen i Belarus faktiskt omfattar demokratiska värderingar och gärna vill se ett alternativ till diktatorn.

Kanske var idén att vända fackföreningsfederationen mot regimen orealistisk. Federationen har en privilegierad position, medan försök att driva oberoende facklig verksamhet aktivt motarbetas. Efter 2001 års presidentval blev detta ännu tydligare då "starka fackföreningar" av regimen påstods vara en av samhällets grundpelare. (Läs: ett sätt för regimen att behålla kontrollen.) Samtidigt övertogs posten som federationsordförande av den dittillsvarande vicechefen för presidentadministrationen.

Betydelsen av att nästan alla arbetstagare ingår i något av federationens förbund ska dock inte överdrivas. Enligt uppgift tycks många knappt vara medvetna om att de är medlemmar. Sannolikt blir de automatiskt inskrivna som sådana i samband med anställningen.

De av regimen oberoende fackförbunden har som sagt motarbetats av Lukasjenkaregimen alltsedan den kom till makten. Efter en tunnelbanestrejck i Minsk 1995 förbjöds den kanske viktigaste av dem, Fria belarusiska fackföreningen, genom en presidentukas. Ukasen ogiltigförklarades av landets konstitutionsdomstol, men detta ignorerades av regimen, något som var kännetecknande för Lukasjenkas första tid vid makten – innan hans auktoritära styre hade etablerats fullt ut och även konstitutionsdomstolen disciplinerats.

En nybildad facklig paraplyorganisation kallad BKDP (Belarusiska kongressen för demokratiska fackföreningar) fick också sin registrering

upphävd, men lyckades efter internationella påtryckningar återvinna denna.

Att bilda nya fackföreningar blev dock allt svårare. Beviljande av registrering förbands med nya krav om större medlemsantal och innehav av juridisk adress – något som arbetsgivaren förväntas ställa upp med men ofta inte gör. Ibland avlogs registreringen helt öppet med motiveringen att den nybildade föreningen var alltför självständig. Polis- och säkerhetsmyndigheter fick en roll i registreringsprocessen och KGB började hålla ett öga på fackföreningarna.

När de ovan nämnda tidsbestämda anställningskontrakten infördes blev de också ett effektivt vapen mot oberoende facklig verksamhet. Den som engagerar sig i sådan löper stor risk att inte få sitt kontrakt förnyat när det går ut. Nyligen hände detta exempelvis ett tiotal arbetare vid traktordelsfabriken i Babrujsk.

Är det mer bråttom att bli av med fackaktivisterna kan mer fantasifulla metoder användas. När hundratals arbetare vid den stora granitkrossfabriken i Mikasjevitjy i södra Belarus lämnade den officiella fackföreningen, och en ny oberoende förening skulle bildas, ryckte rättsväsendet in. Polis och domstol ställde föreningens ordförande till svars för påstådd vårdslöshet i trafik och tog ifrån honom körkortet. Eftersom han var chaufför vid fabriken kunde han inte längre utföra sitt jobb, och fick sparken. Flera andra aktivister fick också sparken för påstådd försummelse i arbetet, eller av andra påhittade skäl, och de tycks sedan ha blivit svartlistade i hela Mikasjevitjy. 28 personer som hade gått med i den nya fackföreningen kallades till samtal hos KGB och uppmanades att gå ur den.

Även några kvinnor vid ett företag som gjorde armerad betong fick sparken efter att de bjudit in representanter för den nya fackföreningen. Samtidigt gjorde konflikten visst intryck på makthavarna. Granitkrossfabrikens direktör och den av hans ställföreträdare som var ansvarig för ideologiarbetet fick sparken, och arbetarnas löner höjdes. Den myndighetstroga Fackföreningsfederationen tog sedan åt sig äran för att arbetsvillkoren hade förbättrats.

Trots de ogynnsamma villkoren uppgavs BKDP åtminstone för något år sedan ha omkring tiotusen medlemmar, varav en del formellt även var med i de regimnära fackförbunden. Organisationen ledning har knappast några direkta kontakter med regimen men kan ändå utöva en del påtryckningar via den internationella arbetsorganisationen ILO. Under åren 2005-2010 fick man också viss draghjälp av EU, som då försämrade Belarus handelsvillkor just med motiveringen att staten förföljde fackföreningarna. På så vis fick man igång något som på ytan liknade en dialog mellan dessa och myndigheterna. Men dialogen gav inga djupgående resultat.

Arbetsanatorier för missbrukare

Enligt mätningar från världshälsoorganisationen WHO ligger Belarus i topp i världen när det gäller alkoholkonsumtion. Myndigheterna har på senare år vidtagit en del åtgärder mot detta, så som att förbjuda billigt starkvin och att införa skyhöga bötesstraff för rattfylla. Lukasjenkaregimen har också återinfört arbetsanatorierna, något som fanns på sovjettiden.

Arbetsanatorierna drivs av inrikesministeriet, alltså polisen. Den som under loppet av ett år tre gånger dömts för administrativa förseelser i berusat tillstånd (till exempel svurit och levt om) kan tvingas genomgå en medicinsk undersökning. Om vederbörande då befins vara alkoholist kan han eller hon ställas inför domstol och åläggas ett års vistelse i arbetsanatorium.

Antalet belarusiska medborgare som vid en given tidpunkt befinner sig i något av landets sex arbetsanatorier brukar vara i storleksordningen fyra-fem tusen.

Villkoren i arbetsanatorierna är enligt de fåtaliga vittnesmål som finns värre än i landets fängelser. Det rapporteras om svår trängsel, läckande tak och dåliga sanitära förhållanden – med kanske inte mer än en toalett för hundra personer. Arbetet kan bestå av enklare snickeri eller så körs grupper av intagna ut till byggarbetsplatser, där de inte omfattas av de vanliga säkerhetsföreskrifterna och inte heller tilldelas

hjälmär. Lönen är låg och det mesta räknas bort till omkostnader, som den intagne själv förväntas stå för. Det är inte meningen att systemet med arbetssanatorier ska kosta staten något.

Själva tvångsarbetet utgör den enda behandlingen. Sköter man sig inte i sanatoriet, om man till exempel vägrar arbeta, så kan vistelsen förlängas med ett halvår.

Även de som får sina barn omhändertagna riskerar att hamna i arbetssanatorium. De förväntas nämligen betala statens kostnader för barnen, och kan därför anvisas ett arbete. Fungerar inte detta blir lösningen en arbetssanatorieplacering.

Tvångsarbete i fängelserna

Belarus har en fängelsepopulation på trettiotusen eller mer och de flesta av dessa fångar är satta att arbeta med något. Arbetet kan äga rum i en verkstad på själva fängelset. Det kan också, förutom vid högsäkerhetsanstalter, bedrivas vid något företag i närområdet. Många fångar arbetar i grupp vid kolchoser. De hålls då avsides från de vanliga arbetarna. Ibland kommer centrala anvisningar om att det behövs arbetskraft vid någon större fabrik och då kan fångar tas ur produktionen vid mindre viktiga företag och överföras till något annat fängelse som ligger närmare den fabriken.

Fångarna är alltså en ganska stor och varierad produktionsfaktor i den belarusiska ekonomin. Samtidigt lyckas anstalterna inte alltid hitta arbete åt alla sina fångar. Åtminstone delvis handlar det om att de egna verkstäderna ofta tillverkar undermåliga föremål som det saknas efterfrågan på.

I princip ska arbetet vara avlönat men lönen är mycket låg, och dessutom dras fängelsets omkostnader av från den. Fången garanteras bara att få behålla en fjärdedel av pengarna. Dennes faktiska månadsinkomst kan därför variera från något tiotal kronor till några hundra. Det förekommer också mycket obetald övertid och bristfällig arbetsmiljö där olyckor är vanliga. De senare tystas ned genom att

fången tvingas skriva under på att han skadat sig genom egen försumelse. Enligt uppgift är det också vanligt att fångelserna fuskar med redovisningen och kräver mer arbete av fångarna än vad reglerna tillåter. Arbetsplikten missbrukas vidare för att straffa misshagliga fångar, genom att ge dem uppgifter som de inte klarar av att utföra. Att inte fullgöra sitt ålagda arbete räknas som ett svårt disciplinbrott och kan i förlängningen leda till ett eller två års förlängd fängelsevistelse.

Den som sitter på öppen anstalt kan själva komma överens med en lokal arbetsgivare om att få bli placerad hos denne om anstalten godkänner detta. Ur rent ekonomisk synvinkel kan de öppna anstalterna dock vara värre än de slutna, eftersom den intagne är skyldig att ersätta omkostnader oavsett inkomstnivå. De låga lönerna innebär att många vid sin frigivning står i skuld till anstalten.

Tvångsplacering efter högskoleexamen

Den som påbörjar en avgiftsfri utbildning i Belarus åtar sig samtidigt att efter examen arbeta två år varhelst staten bestämmer. För yrkesskolor är det ett år som gäller, för läkare tre år. Ur statens perspektiv är detta ett sätt att förse mindre attraktiva orter med arbetskraft utan att låta det kosta för mycket. Inte minst gäller det platser som smittats av radioaktivitet från Tjernobylnkatastrofen.

För studenterna är det å andra sidan ett lotteri där man aldrig riktigt vet vad som väntar. Det är inte säkert att lön och andra livsvillkor blir uthärdliga.

Oftast väljs de bästa studenterna ut först. Om tillgången på examinerade studenter överstiger behovet av arbetskraft händer det därför att studenter med dåliga betyg slipper undan tvångsplaceringen. Den som själv säger nej till eller avbryter sin tvångsstationering måste dock betala tillbaka kostnaden för de genomgångna studierna. Detta är en summa som inte heller går att förutsäga – men som förstås kan vara mycket stor.

De som har råd väljer ibland en avgiftsbelagd utbildning.

Kritik från FN-systemet

I juni 2016 fick Belarus kritik från Internationella arbetsorganisationen, ILO, som är ett självständigt fackorgan under FN. Belarus har varit medlem av ILO sedan 1954, då landet var en delrepublik i Sovjetunionen. Därför hade man nu skickat en regeringsdelegation till mötet som var ILO:s så kallade internationella arbetskonferens 105:e session. Denna ägde rum i Geneve.

Efter att ha tagit del av delegationens redovisning konstaterade ILO att det visserligen var "intressant" att Belarus backat från dekret nummer 9 om träförädlingsindustrin. Men man konstaterade samtidigt att flera andra lagar och dekret inte stod i överensstämmelse med ILO:s konvention 29 som förbjuder tvångsarbete. Liknande kritik hade redan 2013 framförts av FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Att kritiken får effekt är inte troligt. Därtill är skillnaderna i synen på arbete alltför djupgående. Samtidigt med ILO-mötet utfärdades exempelvis på den lilla orten Hlusk en skriftlig instruktion till lokala företag om mobilisering av manlig arbetskraft till slåttern. Samtliga inkommanderande – förvaltningens egen personal, telefon-, post- och bankanställda, parkeringsvakter och sågverksarbetare och andra – skulle var och en bärga trehundra kilo hö.

De fria marknadshandlarna

Vid nyåret 2016 upphörde försäljningen på Belarus öppna marknader.

Marknaderna består av ståndliknande försäljningsplatser där individuella entreprenörer hyr in sig. De säljer kläder och andra konsumtionsvaror, till priser som är lägre än i butikerna. Sina varor åker handlarna själva och hämtar utlandet, i huvudsak i Ryssland. Fenomenet uppstod efter Sovjets sönderfall, under det socialt och ekonomiskt turbulenta 90-talet. Juridiskt och skattemässigt har marknadshandlarnas villkor varit enklare än större företags. I Lukasjenkas samhälle har de på så vis kommit att utgöra en egen samhällsklass, friare än de som

är kontraktsanställda eller de som driver större företag. Marknadshandeln har blivit den huvudsakliga sysselsättningen för ett par hundra tusen belarusiska medborgare.

Deras frihet avviker förstås från normen. Detta är handlarna medvetna om, och 2002 bildade de en intresseorganisation – Perspektiva – som flera gånger tagit strid mot vad man upplever som alltför långtgående byråkratisering eller beskattning av marknadshandeln. Man kan betrakta det som ett slags facklig kamp där handlarnas främsta vapen varit arbetsnedläggelse. Många, inte minst de med små inkomster, är ju vana vid att kunna hitta varor till ett överkomligt pris i marknadsständer. Om dessa plötsligt stänger ned verksamheten sprider det förstås missnöje.

Därför hade statsapparaten hittills inte vågat gå alltför hårt fram mot de obekväma handlarna. Men just nyåret 2016 ställdes situationen på sin spets.

Bakgrunden var Lukasjenkas dekret nummer 222, som avkrävde marknadshandlarna ursprungsdokumentation för alla varor. Egentligen hade dekretet börjat gälla redan 1 mars 2015. Men efter protester från handlarnas sida träffade Lukasjenka personligen representanter för dessa och beviljade uppskov till årsskiftet. Därför var det då som den verkliga konfrontationen kom till stånd.

Handlarna menade nämligen att kravet var omöjligt att uppfylla. De ryska grossister som tillhandahöll varorna saknade ursprungsdokument eller kunde bara erbjuda förfalskningar.

2016 började alltså med en nästan total arbetsnedläggelse från marknadshandlarnas sida. Ledarna i deras intresseorganisation Perspektiva var samtidigt måna om att inte anta en alltför radikal strategi. Vid ett stormöte i Minsk föreslogs att man skulle demonstrera för sin sak, men förslagsställaren kördes ut ur lokalen. Samtidigt pyrde missnöjet runtom i landet och på flera håll gav sig handlare just ut och demonstrerade. Även i Minsk försökte ledande oppositionspolitiker att mobilisera de missnöjda marknadshandlarna i protestmöten, där

man efterlyste mer genomgripande samhällsförändringar. Deltagandet blev dock blygsamt.

Under tiden ägnade sig Perspektiva åt dialog med en arbetsgrupp inom ekonomiministeriet. Detta trots att Lukasjenka gjort klart att han betraktade marknadshandlarna som fiffflare, och dessutom sagt att "smekmånaden" var över. När dialogen så småningom blev resultatlös hade mycket av luften hunnit gått ur missnöjet. Många handlare såg sig sannolikt redan om efter ny sysselsättning, andra fortsatte med falsk ursprungsdokumentation och hoppades på det bästa.

I Homel begick en kvinna som fått sitt varulager beslagttaget av trafikpolisen självmord genom att kasta sig ut från ett höghus. Framtiden för marknadshandeln tycktes osäker.

Brottaroligarken

I mars 2016 lämnade ordföranden i landets brottarförbund, 53-åriga Jury Tjyzj, Minsk och körde i över tvåhundra kilometers hastighet mot gränsen. Först i riktning mot Litauen och sedan mot Polen. Han lyckades dock inte fly utomlands utan fångades in av KGB.

Tjyzj var då en av landets rikaste affärsmän. Han ägde stormarknadskedjan ProStore, ett bygg- och fastighetsbolag liksom en läkemedelsfabrik och en hel del annat – allt samlat i hans koncern Trajpl. I den moderna vita bostadskoloss som Tjyzj uppfört invid Minsk's gamla stadsdel ansågs det fint att bo, den nyblivna nobelpristagaren Svetlana Aleksijevitj hade just köpt en lägenhet där. Under några år hade Tjyzj stått med på EU:s sanktionslista eftersom det antogs att han var nära förbunden med Lukasjenkaregimen. Denna hade också tilldelat honom Fäderneslandets orden, den finaste utmärkelsen i Lukasjenkas Belarus.

Exakt när problemen för Tjyzj började är oklart. Föregående sommar hade han anmält andremannen i sin koncern – Uladzimir Japryntsau, tillika ordförande i judoförbundet – för ekonomiska oegentligheter.

Denne häktades av KGB. Ett drygt halvår senare var turen alltså kommen till Tjyzj själv, liksom till flera andra av hans medarbetare.

Enligt den information som lämnades ut till pressen hade Tjyzj upprättat ett bulvanföretag i Moskva, registrerat på sin lokale chaufför och medhjälpare. Till detta företag hade han överlåtit varumärket Prostore och sedan hade han låtsats betala stora pengar för användandet av detta varumärke – för att föra sina vinster utom de belarusiska skattemyndigheternas räckhåll. Tjyzj affärsverksamhet påstods vara nedludd av liknande skumma upplägg.

Sannolikt är detta sant. Sannolikt är han också långt ifrån ensam om att använda sådana metoder. Några fördömanden hördes i alla fall knappast. I stället var det uttalanden om stöd och sympati som cirkulerade i rapporteringen.

I den by där Tjyzj är uppvuxen, Sabali utanför Bjarozza, skickade fyrtio av invånarna ett gemensamt brev till Lukasjenka där de bad om överseende med de eventuella misstag byns son begått. I brevet underströks att han hade gjort stora insatser för hemtrakten. Den oberoende nyhetssajten Navinys reporter reste dit och fann att alla bara hade gott att säga om Jury Tjyzj. Han hade påbörjat uppförandet av ett hembygdsmuseum för 15 miljoner dollar, byggt en kyrka och en ishall, och renoverat en skola. Varje år brukade han komma med presenter till eleverna och tårta och blommor till lärarna.

”Ta inte ifrån oss hoppet om vår bys återfödelse”, skrev Sabalis invånare i brevet.

Ur ett svenskt perspektiv kan man tycka sådan välgörenhet överskuggas av det brottsliga skattefusket. Men det synsättet förutsätter ju en viss tilltro till statens förmåga att handskas med skattepengar. I Belarus är denna tilltro sannolikt svag. Vidare måste man utgå ifrån att rättsprocesser som de mot Tjyzj inte alltid botten i myndigheternas nit. Man bör nog förutsätta att de snarare är utslag av ett ständigt pågående maktspel i regimkretsarna.

Journalisten Iryna Chalyp beskriver i ryska Novaja Gazeta affärsmannen Tjyzj som Belarus oligark nummer ett, som en av Lukasjenkas "plånböcker". Han främsta insats hade varit att köpa ryska oljeprodukter och sälja dem vidare i EU under falsk etikett – detta för att kringgå ryska exportavgifter. På så vis ska han och andra affärsmän ha dragit in miljarder till Lukasjenkas närmaste krets. Tillsammans, skriver Chalyp, satt Tjyzj och Lukasjenka i landets olympiska kommitté. De spelade också hockey och plockade vattenmeloner tillsammans.

Det är svårt att tro att en sådan uppburen figur verkligen kan häktas av KGB, utan att det handlar om just ett maktspel där presidenten har gett sitt medgivande.

Skumma affärer och fängslade affärsmän

Jury Tjyzj var, som framgått, inte den ende affärsmannen i regimens nära krets. En annan är hans före detta kollega Aljaksej Aleksin, ägare till MT Bank. På senare år hade Aleksin tagit över deras olika gemensamma företag i oljehandeln, och även Tjyzj köttfabrik i Maladetjna. Vid den senare har han fått Lukasjenkas tillstånd att uppföra två enorma svinfarmer.

Aleksins bakgrund är förbunden med en person som mer än någon annan lade grunden för Lukasjenkaregimens tvivelaktiga affärer – nämligen Ivan Tsitsiankou. På 90-talet var Tsitsiankou presidentens förvaltningschef. Han såg då till att samla en mängd affärsverksamheter under dennes kontroll, alltifrån souvenir tillverkning till lukrativ transithandel mellan EU och Ryssland. Affärerna kringgärdades av godtyckliga tullbefrielser, manipulation av växelkurser och annat skumrask. Det var under den här tiden som de hemliga presidentfonderna etablerades och växte till en storlek jämförbar med hela statsbudgeten. Upplägget godkändes i en folkomröstning där medborgarna påstods föredra hemliga finanser framför en transparent statsbudget.

Bland de företag som bilades av Tsitsiankou var det kanske främsta utrikeshandelsbolaget Vnesjtorginvest, som fick ensamrätt på export av traktorer från Minsks traktorfabrik och makadam från Mikasjevityj.

Det exporterade också timmer och importerade fisk. Aljaksej Aleksin var bolagets specialist på oljehandel.

Tsitsiankou är dock sedan länge ute ur bilden.

Jury Tjyzj är inte heller den ende inflytelserike affärsman som fallit i onåd under Lukasjenkas år vid makten. Aljaksej Aleksin ska exempelvis ha tillbringat en kortare tid i häkte 2013, men kunde trots det fortsätta sin verksamhet. Nyhetssajten tut.by gjorde häromåret en lista över tio viktiga affärsmän som varit föremål för uppmärksammade rättsprocesser:

1. Uladzislau Turkin, officiell återförsäljare av det ryska bilmärket Lada (och flera västerländska bilmärken) greps i mars 2007 anklagad för bedrägeri och andra brott. Han dömdes till sju års fängelse men frikändes i augusti 2008 genom en ukas från Lukasjenka.

2. Ihar Kreptjuk, också återförsäljare av utländska bilar (Toyota), greps även han 2007 och dömdes för bland annat obetalda tullavgifter till sju års fängelse. 2012 frigavs han i förtid. Enligt ryktet var det Jurij Tjizj, med vilken han delar en bakgrund som brottare, som hade ordnat detta.

3. Jury Sjater, ägare till ett antal möbelsalonger, flydde 2006 landet i samband med att han blivit indragen i en stor utredning mot höga tulltjänstemän. Sjater ska ha smitit undan tullavgifter. Efter att Belarus utfärdat en internationell efterlysning greps han på gränsen mellan Tyskland och Österrike. Han utlämnades till hemlandet och dömdes 2009 till fem års öppen anstalt. Snart betalade han dock sin skuld till staten och benådades av Lukasjenka.

4. Jauhen Shyhalou, ägare till landets största öppna marknad (Zjdanovitji i Minsk), häktades 2008 för att ha lagt beslag på land som inte var hans. Efter en hjärtinfarkt tilläts han åka på behandling i England mot att han lämnade en enorm borgenssumma. Han fick betala nästan 40 miljoner dollar i böter, men benådades till slut – efter ett och ett halvt år – av president Lukasjenka.

5. Ihar Pavlisj, vars företag försåg det belarusiska kraftnätet med utrustning, greps 2009 tillsammans med en assistent till energiministern och anklagades för att ha bildat en kriminell organisation. Pavlisj satt fängslad i tre år och sju månader men frikändes ändå till slut på de flesta punkter. Han ville då inte fortsätta att vara leverantör åt staten.

6. Valjantsin Dandorf, ledande inom textilindustrin i Brest, greps 2009 av KGB och anklagades för skattesmitning. Efter ett och ett halvt år i häkte dömdes han till ett villkorligt fängelsestraff.

7. Viktor Sjautsou, styrelseordförande i Belzamezjud som utför statliga byggprojekt utomlands (i till exempel Irak, Iran och Libyen) greps 2011 av KGB och anklagades för att tillsammans med andra ha förskingrat över tio miljoner dollar avsedda för ett projekt i Venezuela. President Lukasjenka sa offentligt att det inte var första gången som Sjautsou hamnade i rättsväsendets blickfång, men att han nog kunde bli frisläppt om han bara återbetalade pengarna "två- eller trefaldigt". Efter knappt ett år uppgavs Sjautsou vara frisläppt.

8. Loran Arynitj, vd och storägare i möbelföretaget Pinskdev i Brestlänet, fick efter en brand se sitt företag tvångsförvalt av staten. Arynitj flydde till Polen och myndigheterna konfiskerade de 32 procent av företaget som tillhörde honom och hans anhöriga.

9. Uladzislau Katsarenka, styrelseordförande i Technobank och tidigare delägare i Belarusiska industribanken, greps 2012 som huvudmisstänkt i en härva av brottslig skatteplanering och annan ekonomisk brottslighet. Han dömdes till sju års fängelse.

10. Vital Kastahorau, ledamot i Republikens råd (parlamentets överhus), greps 2014 av KGB och anklagades för att som delägare och chef inom syntextilieföretaget Politeks ha bedrivit svarta, kontanta affärer. Efter att han betalat skatteskulden tre

gångerna om (totalt tre miljoner kronor) omvandlades häkten till kommunarrest. Politeks gick i konkurs.

Bilden som tonar fram är den av ett ganska korruptt samhälle. Detta styrks av organisationen Transparency Internationals mätningar, i deras årliga så kallade Corruption Perceptions Index. 2015 låg Belarus på plats 107 bland 167 undersökta länder. Det var marginellt bättre än Ryssland på plats 119, som ju under Putins tid vid makten blivit känt som en maffiastat.

Utrensning av röda direktörer och gangsters

Till skillnad från Ryssland, Ukraina och andra tidigare sovjetländer har de tidigare sovjetiska företagsledarna, de som ibland kallas "röda direktörer", inte haft något framskjuten position. Orsaken var Lukasjenkas tidiga bakgrund som outsider i maktens korridorer. I presidentvalet 1994, då han kom till makten, sympatiserade de röda direktörerna i allmänhet med hans konkurrent – den då sittande premiärministern Kebitj. För att säkra sitt maktövertagande började Lukasjenka snart att klämma åt dem. Några anpassade sig och kunde fortsätta sina karriärer. Men de flesta eller åtminstone viktigaste av dem fick sparken för påstådd inkompetens och en del blev föremål för rättsprocesser. Somliga kunde fortsätta sina karriärer i Ryssland.

2001 försökte en av de kvarvarande direktörerna, Leanid Kaluhin vid kylskåpsfabriken Atlant, utmana Lukasjenka i presidentvalet. Men han lyckades inte samla ihop de nödvändiga hundratusen namnunderskrifterna och kort därefter fängslades han för ekonomisk brottslighet. Han släpptes i en amnesti 2003 och gick i kloster.

Strax efter Kaluhin greps även chefen för Minsk traktorfabrik, Michail Ljvonau, och dömdes till tio års fängelse. Ljvonau hade organiserat sina kollegor i något som kallades Republikanska direktörsklubben, ett forum för dialog som sannolikt inte uppskattades av Lukasjenka. Officiellt anklagades Ljvonau dock för förskingring, mutbrott, skattesmitning och liknande.

De Lukasjenkatroigna chefer som ersatt de röda direktörerna skiljer sig inte mycket från dessa i attityder och mentalitet. Belarus ekonomi domineras alltså av statligt inflytande, om än inte på samma totala sätt som på sovjettiden. Lyhördheten inför politiska konjunkturen är därför stor. Likaså intresset för statliga beställningar och subventioner. Den huvudsakliga effekten av regimens utrensningar bland direktörerna är därför att göra dem mer följsamma och att, kanske i någon mån, beröva systemet dess mest kompetenta företagsledare.

Om de röda direktörerna rensats ut ur den korrupta ekonomin så kan detsamma sannolikt sägas om den mer renodlat kriminella post-sovjetiska maffian. Alltså den som gjorde sig känd på 90-talet, och som delvis var rotad i sovjetidens undre värld. En statlig dödsskvadron som avslöjats ligga bakom mordet på några av Lukasjenkas politiska motståndare 1999-2000, ska dessförinnan nämligen ha hunnit mörda ett trettiotal ledande gangsters.

Vapenhandel

Anklagelser om vapenexport i strid mot internationella embargo har länge förföljt Lukasjenkaregimen. Intäkter från vapenaffärerna har också antagits stå för en betydande del av de insynsskyddade presidentfonderna.

Efter maktövertagandet 1994 var det inte förvaltningschefen Ivan Tsi-tsiankou som fick ta hand om vapenhandeln, utan afghanistanveteranen och generalen Viktor Szejman. Han är kanske mer känd för att ha stått bakom den ovan nämnda dödsskvadronen. Szejman var bland annat sekreterare i säkerhetsrådet och riksåklagare innan han under en period blev chef för presidentadministrationen. Från 2007 hade han en mer oklar roll och ansvarade för samarbetet med Venezuela, men utsågs för ett par år sedan till presidentens förvaltningschef.

Det råder inget tvivel om att Belarus är en stor vapenexportör, men i vilken utsträckning affärerna bryter mot internationell lag är inte klart. Vissa menar att regimkritiker gärna blåser upp sådana anklagels-

er mer än vad som är berättigat för att mobilisera större internationellt motstånd mot regimen.

Från fånge till kolchoschef

Vice riksåklagaren Aljaksandr Archipau greps och dömdes 2014 till sex års fängelse, anklagad för korruption. De närmare omständigheterna blev aldrig offentliga. Men enligt Lukasjenka hade Archipau – som ersättning för att lägga ned en förundersökning om en trafikolycka med dödlig utgång – tagit emot en flaska konjak samt en liten tjugo grams guldtacka. Den senare torde inte ha varit värd mer än fem-tio tusen kronor.

Flera andra höga tjänstemän, icke namngivna, ska dock ha fängslats vid samma tid. Även en av presidentens tidigare vänner, förre talmanen i parlamentet Uladzimir Kanapljou (tillika ordförande i Belarus handbollsförbund) greps. Han slapp dock undan med två veckor i häkte och böter på cirka hundratusen kronor för att inte ha rapporterat Archipaus brott.

Sannolikt handlade det alltså återigen om ett maktspel bakom kulisserna.

Den informella och godtyckliga sidan av sådana här korruptionshistorier framgår även i Archipaus vidare öden. Efter något år i fängelset, i januari 2016, släppte Lukasjenka ut honom och skickade honom som chef till en nedgången kolchos elva mil från Minsk.

Enligt Archipau själv var bakgrunden till detta en hänvändelse från några parlamentsledamöter till presidenten. Ledamöterna menade att det var synd att så många kompetenta ledare satt i fängelse i stället för att vara till nytta. Lukasjenka tycks ha hållit med. Förutom Archipau hade exempelvis kommunalrådet i Tjasjnitski – som under flera år tilltvingat sig olika tjänster från ortens företag – sluppit undan fängelse och även han fått bli chef på ett lantbruk.

Ekonomiskt finns det förstås en viss rationalitet i tillvägagångssättet. Chefspersoner som hamnat i onåd och förpassats till fängelse kan ju tänkas vara mycket motiverade att visa sig dugliga, om de ges en andra chans. Att Lukasjenka inte är främmande för detta resonemang visade han för några år sedan då han berömde chefen för Minsk lastbilsfabrik, Aljaksandr Barouski. Som chef för den statliga petrokemiska koncernen Belneftechim (som står för 30 procent av landets hela industriproduktion) hade Barouski tidigare gripits och hållits häktad i ett år. Nu var Lukasjenka så nöjd med hans insats som lastbilstillverkare att han, förmodligen bara halvt på skämt, sa att även alla ministrar borde få sitta i fängelse ett tag.

Bli medlem i Östgruppen!

Brinner du också för mänskliga rättigheter i Östeuropa? Bli medlem i Östgruppen och gör din röst hörd! Som medlem har du möjlighet att engagera dig i vårt arbete på olika sätt.

Medlemskapet kostar 200 kr per år (150 kr för studerande, arbetssökande och pensionärer) och pengarna sätts in på bankgiro: 205-2447. Glöm inte att ange kontaktuppgifter på inbetalningen! För mer information skriv till info@ostgruppen.se eller ring oss på 08-56 26 71 20.

Utrikespass inte självklart för ryska tjänstemän

Följer du utvecklingen?

Lyckad fredsmarsch i Moskva och S:t Petersburg

fokusryssland.se ...ddar för oroligheter

ryskarattigheter.wordpress.com

Rekordliten rysk beredskap att protestera

[Elektronisk jä](#)

Nya fängelsed

ÖSTGRUPPEN
för demokrati och mänskliga rättigheter

Arbetsanatorier och kuvade fackföreningar,
skumma affärsmän och svarta miljarder.

Belarus är sedan länge känt som Europas
sista diktatur. Vad innebär detta för arbete
och affärsliv? I den här skriften skissas ett
svar på den frågan.